

Отримано: 2 серпня 2021 року

Прорецензовано: 6 вересня 2021 року

Прийнято до друку: 20 вересня 2021 року

e-mail: shtohman@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2021-11(79)-222-224

Штохман Л. М. Переклад на заняттях іноземної мови. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2021. Вип. 11(79). С. 222–224.

УДК: 372.881.1

Штохман Лілія Миколаївна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Західноукраїнський національний університет

ПЕРЕКЛАД НА ЗАНЯТТЯХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті розглядається питання використання перекладу у вивченні іноземної мови. Переклад як діяльність на занятті з вивчення іноземної мови є неоднозначним видом діяльності, з приводу якого точаться дискусії, адже метою сучасного викладання є максимальне виключення її з процесу навчання. І хоча він перешкоджає створенню на занятті іноземної атмосфери, переклад все ще широко застосовується за багатьма методиками та є засобом ефективного вивчення іноземної мови. Виявлено, що серед переваг його використання є застосування різних прийомів співставлення та виявлення особливостей взаємодії двох мов.

Ключові слова: переклад, завдання, заняття, іноземна мова, викладання.

Liliia Shtokhman,
PhD of Philology, associate professor,
West ukrainian national university

TRANSLATION IN A FOREIGN LANGUAGE CLASSROOM

The article deals with the issue of translation in teaching a foreign language.

It considers some of the many objections thinkers and practitioners have to translation, and some of the possible benefits of its use. Translation was the basis of language teaching for a very long time, and then rejected as new methodologies started to appear. It was not so long ago that a great number of teachers admitted feeling guilty about using students' L1 in the English classrooms. Together with drilling, grammar and other ingredients of English teaching, translation has been too easily demonized for too many years. It is clear that the use of L1 has to be restricted or allowed only when benefits clearly counteract drawbacks. Learners may not see the value of translation as an activity to help them learn English, and instead see it as a specialised, and difficult, activity. It is stated that by relying on translation, students don't develop the 'real world' strategies, which could help them to negotiate meaning and communicate when they need to make themselves understood or to understand someone who doesn't share their language. But many ELT teachers and theorists now see the validity and value of translation as an activity in communicative classrooms. Translation in groups can encourage learners to discuss the meaning and use of language at the deepest possible levels as they work through the process of understanding and then looking for equivalents in another language. Discussion of differences and similarities during the translation process helps learners understand the interaction of the two languages and the problems caused by their language.

Key words: translation, task, activity, foreign language, teaching.

У наші дні, коли розвиток міжкомунікативної та міжкультурної співпраці є одним із найважливіших завдань освітньої діяльності, володіння іноземними мовами є неодмінним вмінням сучасної людини для власної реалізації та повноцінного функціонування у суспільстві. Розуміння іноземної мови як засобу міжнародного спілкування стимулює пошук нових підходів в організації процесу навчання іноземних мов, який забезпечуватиме пізнання студентами нової культури.

Переклад є важливою частиною вивчення іноземної мови, що частково став другорядним у цьому процесі з приходом і повним пануванням комунікативних методик її опанування. Не зважаючи на це, тепер він є частиною багатьох занять за комунікативною методикою та засобом ефективного вивчення іноземної мови.

Відповідно до дидактичної теорії, у руслі якої здійснюється процес навчання, визначаються особливості підготовки і проведення заняття. Досить докладно описана їхня специфіка в пояснювально-ілюстративному і проблемному навчанні (І. Я. Лернер, А. М. Матюшкін, М. І. Махмутов та ін.). Його суть полягає у виході за межі сучасного світогляду, інтегруванні традиційного і нетрадиційного знання, у пошуку нестандартних шляхів вирішення професійних задач, посиленні суб'єктивної поведінки студента (С. О. Сисоева, В. В. Рибалка, О. М. Піхота) [8, с. 512].

Останнім часом з'явилось чимало праць про переклад, в яких автори поєднують питання перекладу з наукою про мову (І. Р. Гальперін, Т. А. Дейк, О. О. Залєвська, І. О. Зимня, О. О. Леонтьєв, С. Л. Рубінштейн), з її найновішими досягненнями (І. С. Алексєєва, С. В. Баранова, Л. К. Латишев, В. І. Провоторов, О. Л. Семенов, В. В. Соколова, Л. В. Цвяк, Л. М. Черноватий). Завдання теорії в них органічно взаємодіють з інтересами перекладацької практики, проблемами підготовки кваліфікованих перекладачів. Окремі аспекти питання розглядають О. Гусєв, Б. Інфантьєв, А. Лосєв, Н. Назарова, В. Бабенко та інші [6].

Переклад був ключовим елементом граматично-перекладного методу навчання іноземної мови, що походив від класичного методу викладання грецької та латинської мов. Зважаючи на його недоліки, нові методології взяли до його удосконалення. Прямий або природний метод, створений у Німеччині і Франції близько 1900 року, був відповіддю на очевидні проблеми граматично-перекладного методу. У прямому методі учитель та учні уникають використання рідної мови (L1), залучаючи лише цільову мову (L2). Як за прямим, так і за пізнішим аудіолінгвальним методом, пропонувалось вчити мову безпосередньо, без використання L1 для пояснення нових явищ. Гуманістичні та комунікативні методики відійшли ще далі від її використання [5].

З приходом, а потім повним домінуванням комунікативних методологій переклад швидко відійшов у минуле разом із іншими «традиційними» інструментами, такими як диктування чи читання вголос. Однак ці та інші «забуті» види діяльності сьогодні є особливістю багатьох занять за комунікативною методикою, хоча підхід до їх використання змінився.

З огляду на вищевказане, **метою** нашої статті є огляд праць зарубіжних науковців та практиків щодо переваг, недоліків та способів залучення перекладу на занятті як одного із видів діяльності у навчанні іноземної мови.

Переклад як діяльність на занятті з вивчення іноземної мови є все ще суперечливим видом діяльності, з приводу якого точаться дискусії. Для вчителя, що створює на занятті іншомовну атмосферу, використання перекладу впродовж навчання не є найкращим варіантом. Переклад, за визначенням, пов'язаний із текстом і обмежується двома навичками – читання та письма. Як зазначає у своїй праці британський письменник та вчитель-практик Пол Кей (Paul Kaye), переклад не допомагає учням розвинути власні навички спілкування, а навпаки заохочує їх до частого використання рідної мови (L1), тоді як метою сучасного викладання є максимальне виключення її з процесу навчання [5].

Та серед переваг він зауважує те, що у процесі перекладу під час обговорення відмінностей і подібностей між L1 та L2 студентам передусім вдається зрозуміти особливості взаємодії двох мов та труднощі, що викликані їх рідною мовою. За допомогою такого співставлення студенти можуть оцінити сильні та слабкі сторони L1 та L2, наприклад, у порівнянні метафор чи ідіом. Діяльність з перекладу, як він зазначає, може бути зосереджена на дуже конкретних цілях навчання, таких як відпрацювання певної лексики, аспектів граматики, стилів тощо. Для багатьох студентів розвиток навичок перекладу означає природний і логічний перехід на вищий рівень володіння мовою, що є додатковим мотиваційним фактором.

Слідуючи за гуманістичними методиками, Пол Кей (Paul Kaye) у своїй статті «Translation activities in the language classroom» розглядає недоліки використання перекладу у вивченні іноземної мови, що за його спостереженнями, має значний вплив на діяльність як вчителів, так і учнів.

- Учням переклад допомагає отримати інформацію про мову, а не навчитись її використовувати, не допомагає розвинути комунікативні навички.
- Переклад спонукає до використання рідної мови увесь час протягом вивчення іноземної на занятті, тоді як метою сучасного викладання є усунення першої з навчального процесу.
- Навички, які тренуються у процесі перекладу, можуть бути корисними не для всіх студентів. Найкраще вони підходять для, наприклад, студентів із аналітичним типом мислення.
- Студенти можуть не розуміти, для чого їм переклад як діяльність у вивченні іноземної мови. Його вони, натомість, часто сприймають як важку спеціалізовану діяльність.
- Завдання на переклад вимагають від викладача ретельної підготовки та затраченого часу, особливо у непередбачуваних ситуаціях.
- Для виконання завдань на переклад навчальна група повинна бути високомотивованою.
- Використання перекладу під час занять порушує іншомовну атмосферу на занятті.
- За своєю природою, переклад пов'язаний із текстом та навичками читання і письма, тому часто забирає надто багато часу, зважаючи на обмежений час навчального заняття. Тому саме від майстерності викладача залежить залучення такого виду діяльності до переліку активностей.

Науковець і теоретик перекладу Алан Даф (Alan Duff) у своїй праці *Bringing translation back into the language class (Practical English Teaching)* стверджує, що оскільки переклад вимагає гнучкості, коли читач шукає найвідповідніші слова, точності і чіткості, щоб передати те, що закладено в оригіналі, за своєю природою переклад – один із видів комунікативної діяльності, завдання якої – якнайточніше передати зміст, використовуючи всі можливі засоби комунікації [2].

Зважаючи на це, на противагу переліченим недолікам Пол Кей (Paul Kaye) перелічує ряд переваг і стверджує про користь перекладу як діяльності на заняттях за комунікативною методикою. У своїй статті він наводить перелік способів ефективного використання перекладу на заняттях.

- За умови належної підготовки, завдання на переклад можуть охопити всі 4 види навчальної діяльності.
- Переклад в групах заохочує студентів до обговорення та використання мови на найглибших можливих рівнях у процесі осмислення та пошуку еквівалентів у рідній мові.
- Переклад як діяльність допомагає у підготовці проєктів та письмових робіт. За дослідженнями, про які пише науковець, студенти можуть знайти значно більше додаткової інформації на певну тему рідною мовою, яку можуть перекласти.
- Виконуючи переклад, студенти під керівництвом вчителя можуть акцентувати на аналізі різних аспектів: лексичних одиниць, граматичного матеріалу, стилів ітп.
- Для багатьох студентів досягти майстерності в перекладі – є природною і логічною ознакою високого рівня володіння мовою, а це є мотивуючим фактором.
- І зрештою, переклад є природним процесом, який став ще важливішим у сучасному глобалізованому світі. Він необхідний для здійснення щоденної діяльності у чужій країні [5].

Як радить вчитель-практик, щоб включити завдання на переклад в план заняття, викладачу необхідно інтегрувати їх в інші типи діяльності/навички. Важливо, за його словами, обирати для цього короткі тексти і, особливо коли студенти працюють в групах, застосовувати для цієї діяльності, де можливо, елемент так званих «інформаційних прогалин», про які детальніше у своїй статті пише експерт у сфері навчання мови Гарет Різ (Gareth Rees).

За її словами, систематичне і навмисне створення проблемних ситуацій сприяє виникненню мотиву і потреби висловлювання, висунення гіпотез, припущень, активізації розумової діяльності. Вона досліджує поняття GAP між співрозмовниками як мотиву для комунікації. Пошук способів для створення таких прогалин, які потребують заповнення, створює можливості для спілкування і спонукає до нових видів діяльності. У цьому контексті це – різниця в поінформованості, що широко застосовується в комунікативному підході [8; 9; 10].

Як стверджує Пол Кей (Paul Kaye), ключовим елементом у виконанні вправ на переклад є те, як їх сприймають студенти. Важливо пояснити цілі такої діяльності та обговорити питання, які можуть виникати в процесі її виконання. Включення такого виду роботи не повинно суперечити загальним цілям навчання. Якщо головною метою є звести використання L1 на занятті до мінімуму чи ця діяльність не є цікавою для студентів, завдання такого типу є не найкращим вибором. І навпаки, якщо таке заняття цікавить студентів, і вони прагнуть навчитись більше, варто заохочувати їх до глибшого, додаткового вивчення особливостей перекладу [5].

Вчитель-практик пропонує наступні види діяльності на занятті:

- Робота в групах над перекладом різних частин тексту з подальшим перегрупуванням для об'єднання частин у цілісний текст з використанням відповідних мовних засобів логічного об'єднання інформації.
- Переклад в групах одного короткого тексту, перегрупування для порівняння версій перекладу, які згодом можна порівняти з офіційною опублікованою версією.
- Переклад та подальший зворотний переклад тексту. Предметом наступного обговорення можуть бути відмінності результатів та їх причини.
- Обговорення неякісних перекладів та їх причин. Джерелами можуть бути зразки машинного перекладу.
- Переклад епізоду з фільму з наступним його дублюванням мовою перекладу.
- Розвідка і представлення варіацій перекладу певних груп слів на обрану чи професійну тематику [5].

Британський педагог – науковець Нік Пічі (Nik Peachey) у своїй праці розглядає переклад як один із не найкращих способів представлення нової лексики у навчанні іноземної мови. За його словами, студенти, що покладаються на переклад, значним чином є залежними від словника/викладача і тп. Таким чином, вони не розвивають навичок використання лексики в іншомовній реальності, коли значення може потребувати додаткового пояснення [7].

Він пропонує альтернативні методи передачі значення слова чи виразу, щоб урізноманітнити види діяльності на занятті:

- жести і міміка, що дозволяють пояснити значення більшості слів, особливо дієслів. Такий спосіб дозволяє додати заняттям елементу гри, зробити їх цікавішими.
 - зображення (фото, малюнки) допомагають швидко передати значення нових слів, що виникають в процесі навчання, особливо тих, що означають предмети. Це також робить заняття ще цікавішим для студентів.
 - графіки, шкали допомагають представити рівень чи силу у випадку зі словами типу любити, ненавидіти, захоплюватись, любити чи подібними або з прислівниками частоти.
 - реальні речі, які можна принести на заняття, особливо для тих, для кого важливі тактильні відчуття, хто за своєю природою вчиться, осягаючи на дотик. Особливо це стосується слів, точне значення яких краще можна зрозуміти, відчувши їх на дотик.
 - глумачний словник іноземною, що може допомогти розвинути навички самостійної роботи студента.
 - пояснення – досить корисно для студентів навчитись іноземною мовою розповідати, що означає слово. Це, у свою чергу, в разі потреби дозволить їм легко пояснити, яке слово вони не розуміють.
 - синоніми/антоніми – навести протилежні чи подібні за значенням слова є гарним і швидким способом передати значення слова, але цей спосіб вимагає додаткового пояснення конотації слів і їх відмінності.
 - словотвір чи розбір складних слів на частини – таким чином студенти вчать розуміти значення суфіксів та морфем.
- Це корисно для загального опанування мовою, а не лише для вивчення слова, що дозволить застосовувати знання і до інших слів, які вони вживають.
- контекст є найкращим способом передачі значення, як зазначає Нік Пічі (Nik Peachey), адже якщо студенти можуть зрозуміти значення слова чи фрази з контексту, в якому їх зустрічають, це свідчить, що вони на шляху до успішного самостійного використання мови.

Серед можливих проблем, як зауважує вчитель-практик є те, що студенти можуть бути неготовими до включення в інші види роботи крім перекладу. В такому випадку науковець радить застосовувати їх поступово, а сам переклад запропонувати як нагороду за процес пошуку. Хоча багато з перелічених методів передачі значення можуть потребувати додаткового часу та більше зусиль з підготовки, ніж простий переклад, педагог вважає, що вони є цікавішими та результативнішими способами вивчення мови [7].

Отож, дослідження у сфері викладання іноземної мови доводять, що переклад як один із видів діяльності на занятті у багатьох випадках інтенсифікує та удосконалює процес набуття іншомовних компетенцій. Його використання, за умови відповідного планування, доводить свою ефективність у поглибленні знань студентів з іноземної та рідної мови і підготовці їх до впевненого користування цими мовами у житті.

Література:

1. Berns M. S. Functional approaches to language and language teaching: Another look. S. Savignon & M. S. Berns "Initiatives in communicative language teaching. A book of readings". Boston : Addison-Wesley Publishing Co., 1984. P. 3–21.
2. Duff A. Bringing translation back into the language class. URL: <https://www.teachingenglish.org.uk/article/translation-activities-language-classroom>.
3. Зязюн І. А. Неперервна освіта: концептуальні засади і сучасні технології. *Творча особистість у системі неперервної освіти*. Харків : ХДПУ, 2002.
4. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник / кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. 2-е вид., випр. і перероб. Київ : Ленвіт, 2002. 328 с.
5. Johnson M. A Philosophy of second language acquisition. London : Yale University Press, 2004. 218 p.
6. Kaye Paul Translation activities in the language classroom. URL: <https://www.teachingenglish.org.uk/article/translation-activities-language-classroom>.
7. Клименко Ж. В. Формування уявлення учнів про художній переклад у процесі вивчення зарубіжної літератури. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/380/1/6A9F32C2.pdf>.
8. Peachey Nik Conveying meaning. URL: <https://www.teachingenglish.org.uk/article/conveying-meaning>.
9. Rees Gareth Find the gap – increasing speaking in class. URL: <http://www.teachingenglish.org.uk/article/find-gap-increasing-speaking-class>.
10. Штохман Л. Деякі аспекти навчання іноземного усного мовлення. *Молодий вчений*. 2018. № 2 (54). С. 315–318.
11. Штохман Л. Комунікативна складова у навчанні іноземної мови у ВНЗ. *Молодий вчений*. 2017. № 3 (43). С. 512–515.